

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9:34

DOI <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2026-94-36-41>

Веселов Микола Юрійович,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права Навчально-наукового юридичного інституту
(Державний університет економіки і технологій, м. Кривий Ріг)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3963-2764>

Тишлек Микола Миколайович,

доктор філософії в галузі права,
директор Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції імені Е. О. Дідоренка
(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7221-6519>

Пилипів Руслан Миронович,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри права та гуманітарних дисциплін
(Івано-Франківська філія Університету «Україна», м. Івано-Франківськ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0351-5988>

ПОЗИТИВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

У статті здійснено комплексне адміністративно-правове дослідження позитивних зобов'язань держави у формуванні та розвитку системи безоплатної правничої допомоги в Україні як одного з ключових інституційних механізмів забезпечення конституційного права людини на правову допомогу. Вихідною методологічною позицією є розуміння права на правничу допомогу як позитивного права, реалізація якого потребує не лише утримання держави від втручання, а насамперед активної, організаційно та фінансово забезпеченої діяльності публічної влади. Наголошується, що такі зобов'язання держави мають конституційне та міжнародно-правове підґрунтя і впливають як із положень Конституції України, так і з практики Конституційного Суду України та міжнародних стандартів у сфері прав людини. У дослідженні обґрунтовано доцільність застосування системного підходу до аналізу безоплатної правничої допомоги, що дозволяє розглядати її не як сукупність розрізнених правових норм чи інституцій, а як цілісну державну систему з власною метою, структурою, функціями та механізмами публічного адміністрування. Доведено, що попри

відсутність у чинному законодавстві нормативного визначення поняття «державна система безоплатної правничої допомоги», вона фактично володіє всіма ознаками системи державного рівня та спрямована на задоволення суспільно значущих потреб. Аргументовано, що дуалістичний характер системи (державний та державно-муніципальний рівні) не заперечує її державної природи, а відображає особливості делегування публічних повноважень і використання різних організаційних моделей надання правничих послуг. У статті також акцентовано увагу на проблемах стратегічного планування розвитку системи безоплатної правничої допомоги та співвідношенні повноважень суб'єктів публічної влади у цій сфері.

Ключові слова: безоплатна правнича допомога, позитивні зобов'язання держави, право на правничу допомогу, публічне адміністрування, державна система, адміністративно-правове забезпечення, державна правова політика, правові гарантії, системний підхід.

Постановка проблеми. У рішенні від 30.09.2009 р. № 23-рп/2009 Конституційний Суд України (далі – КСУ) чітко визначає активну роль держави у забезпеченні права людини на правову допомогу: «Право на правову допомогу – це гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права» [1]. КСУ наголошує, що гарантування кожного права на правову допомогу в контексті ч. 2 ст. 3, ст. 59 Конституції України покладає на державу відповідні обов'язки щодо забезпечення особи правовою допомогою належного рівня [1]. Право на правову допомогу належить до переліку позитивних прав, а тому роль держави у його реалізації полягає не лише в, умовно кажучи «невтручанні», а у відповідній забезпечувальній діяльності з боку державних інституцій. Даний вид прав має бути забезпечений позитивними зобов'язаннями держави, які в найбільш широкому вигляді передбачають активні дії держави, спрямовані на їх утвердження, захист та сприяння реалізації [2, с. 33]. Як з цього приводу говорить Дж.-Ф. Аканджі-Комбе: «Основною характеристикою позитивних зобов'язань держави виступає те, що по суті вони вимагають від національних органів влади застосувати необхідні засоби для гарантування прав людини, а точніше – вжити прийнятних (розумних) та належних засобів для захисту цих прав» [3, с. 67].

Серед іншого (у тому ж рішенні від 30.09.2009 р. № 23-рп/2009) КСУ підкреслює, що гарантування кожного права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року тощо [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах обраного українським народом та країною євроінтеграційного курсу важливість дотримання міжнародних стандартів прав людини важко переоцінити, – цей процес вимагає від держави постійного системного підходу, що дає підстави говорити саме про такий рівень як формування політики у сфері забезпечення надання безоплатної правничої допомоги (далі – БПД). У дослідженні цього питання взяли участь ряд вчених, зокрема С. Бова [4], Т. Вільчик [5], Г. Галущенко [6], М. Карий [7], М. Стаматіна [8], А. Шовкун [9] тощо. Формування цієї політики для України почалося не від сьогодні, але те, що українські вчені й зараз активно долучаються до вивчення різноманітних проблем цих зобов'язань держави, говорить лише про те, що питання залишається актуальним, а процес формування політики перебуває у постійній динаміці.

Мета статті полягає в комплексному адміністративно-правовому осмисленні позитивних зобов'язань

держави у формуванні та розвитку системи БПД в Україні, з'ясуванні її юридичної природи, структурних і функціональних особливостей як цілісної державної системи публічного адміністрування.

Виклад основного матеріалу. Крім конституційного закріплення (ст. 59 Конституції України) права кожного на професійну правничу допомогу, держава додатково створює систему адміністративно-правових гарантій реалізації цього права, в тому числі і на безоплатній основі. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» державна політика у сфері надання БПД ґрунтується на таких засадах як: верховенство права; законність; доступність; забезпечення якості БПД; гарантоване державне фінансування [10]. З огляду на зазначене, реалізація усіх наведених принципів і зобов'язань обумовлює створення функціональної системи – багатокomпонентного інституційно-правового механізму, який має бути придатним не лише номінально гарантувати громадянам право на отримання БПД, а й реально забезпечувати її надання в ефективний спосіб. П. Корнієнко небезпідставно зазначає, що здійснення державою БПД є самостійним видом правозахисної діяльності, спрямованою на утвердження та гарантування конституційних прав і свобод людини [11, с. 197-198]. Ефективність функціонування вказаної системи, і як наслідок – якість правничих послуг значною мірою залежить від рівня організації та правового забезпечення управління цією системою [12, с. 171].

Досліджуючи раніше деякі окремі правові явища, в одній з наших наукових робіт ми зазначали, що головною метою функціонування системи виступає створення необхідних умов та сприяння у фактичній реалізації певних прав і свобод, виходячи з раціонального консенсусу об'єктивних потреб та суб'єктивних інтересів носіїв таких прав. Подібна мета обумовлює власну структуру та порядок функціонування даної системи. При цьому, виходячи з окресленої мети, система у комплексі виконує низку основних і додаткових функцій у визначеній сфері суспільних відносин, включаючи забезпечувальну функцію [13, с. 66–67]. Як і у випадку будь-якої державної системи, яка має суспільно-історичний характер та нормативно-правову основу, реальна здатність системи надання БПД забезпечувати реалізацію певних публічних та приватних інтересів, не зважаючи на загальноосвітнє прагнення до рівня міжнародно-правових стандартів, в межах внутрішнього права залежить від низки чинників, зокрема соціально-економічних та культурно-традиційних конкретної країни [14, с. 19–20].

З цього приводу доречно навести цитату з дисертаційного дослідження М. Карого: «На сьогодні, зважаючи на фінансово-економічну ситуацію, культурні особливості території, ринкову ситуацію у сфері юридичних послуг, політичну обстановку та ряд інших факторів, важко натрапити на якусь усталену модель БПД. Кожна

країна враховує власні особливості, потреби та можливості при створенні чи реформуванні свого інструменту забезпечення доступу до правничої допомоги вразливим категоріям населення, можна говорити, що найкращої, універсальної системи не існує, а є лише та, яка максимально підходить для конкретної країни» [7, с. 29–30]. Тим не менш, вчений наводить декілька типових підходів, на яких засновані національні системи надання БПД в інших країнах: «призначення захисника», «офіси державного (громадського) захисника», контрактна модель та система «чергового адвоката». Кожна з наведених моделей містить спільні одна з одною ознаки, трансформовані до локальних потреб. Кожна з наведених моделей має як низку позитивів, так і негативних проявів. А. Шовкун наголошує, що інститут надання БПД в Україні сформувався не так давно, а проблемні та дискусійні питання, пов'язані з управлінням цією сферою, здебільшого виникають під час їх практичного застосування [9, с. 11].

Ще у 2006 році було констатовано, що «законодавство України містить окремі розрізнені положення, які регулюють питання щодо надання БПД, але системи, яка б забезпечувала реальний доступ осіб до такої допомоги, не створено» [15], що обумовило схвалення Указом Президента України від 09.06.2006 р. № 509/2006 Концепції формування системи безоплатної правової допомоги в Україні. Слід наголосити, що метою даної Концепції було створення засад для впровадження саме державної системи доступної та якісної правової допомоги, яка б відповідала потребам суспільства [15]. Проте у подальшому дана система у жодному нормативно-правовому акті українського законодавства не отримала визначення як «державна» (напевно термінами «державної» чи «національної» системи охоплюються ті сфери державної діяльності, які мають найважливіше значення для безпеки, економіки, здоров'я, національних інтересів або функціонування держави в цілому). Водночас низка ознак безумовно свідчать про цей статус: гарантування державою, фінансування за рахунок видатків Державного бюджету України тощо.

Законодавство України не містить визначення самого терміну «система надання БПД» (ст. 6-1 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» визначає лише основних суб'єктів цієї системи). Втім аналіз наукових джерел дає можливість концептуалізувати основні типові складники «системи»: нормативно-правова складова, інституційно-організаційна складова і певна діяльність уповноважених суб'єктів, задіяних у важливих сферах державної політики. Дослідники та практики дедалі частіше використовують системні підходи для вирішення складних питань надання державних послуг та оцінки державної політики у певній сфері. З. Мансур та М. Дж. Вільямс стверджують, що спільною теоретичною основою системних підходів є ідея про те, що багатовимірною взаємодоповнюваністю між політикою та іншими аспектами суспільного життя є проблемою першого порядку розробки та оцінки державної діяльності [16]. У своїй публікації вони роблять детальний сучасний огляд системних підходів до публічного управління, що пояснює концепцію систем (макро- і мікрорівнів), як вони застосовуються до аналізу політики й публічних послуг. Дослідники Дж. Стюарт та Р. Айрес слушно кажуть, що використання системних концепцій пропонує спосіб раціоналізації аспектів існуючої практики та пропозиції напрямків для вдосконалення [17, с. 79–80]. Науковий доробок цих закордонних вчених знайомить нас з тим, як розглядати політичні (адміністративні)

системи як інтегровані цілісні механізми, де взаємодія частин важливіша за ізольовані елементи.

Дослідження юридичної природи та змісту системи надання БПД як виду державної діяльності краще проводити через взаємозв'язок з публічним адмініструванням. Остання, на думку провідних адміністративістів В. Колпакова та Т. Мацелик, як правова категорія має два виміри: організаційно-структурний і функціональний. За організаційно-структурним виміром публічна адміністрація – це сукупність органів (інституцій), які утворюються для реалізації функцій держави у певній сфері (з урахуванням чого вони наділяються відповідною компетенцією). Функціональний аспект зосереджено на функціях, виконуючи які даний суб'єкт реалізує надану компетенцію, тобто здійснює публічне адміністрування [18, с. 112–114].

Система надання БПД в нашій державі здійснюється на двох рівнях: державному (що стосується надання безоплатної вторинної правничої допомоги) та державно-муніципальному (що стосується надання безоплатної первинної правничої допомоги). Це обумовлено джерелом фінансування (ст. 29 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу») та суб'єктним складом надавачів таких видів правничих послуг (ст. 9 та ст. 15 Закону). Крім того, для надання професійних правничих послуг на договірній основі залучаються адвокати, а для надання первинної правничої допомоги можуть залучатися ще юридичні особи приватного права, які мають право надавати правничу допомогу та інші фахівці у відповідній галузі права. Це вносить певні особливості в процес реалізації гарантованого державою права, проте українське законодавство знає непоодинокі приклади делегування державою повноважень певним суб'єктам приватного права з надання публічних послуг. Тож ці особливості не позбавляють систему надання БПД статусу державної, оскільки низка важливих нормативно-правових, управлінських, інтегруючих та координуючих функцій залишається за органами державної влади, зокрема Кабінетом Міністрів України, Мін'юстом та Координаційним центром з надання правничої допомоги.

Приймаючи за основу викладені теоретичні міркування, на підставі системного підходу спробуємо з'ясувати ключові особливості формування системи надання БПД. Враховуючи, що БПД в Україні гарантується державою і повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України (ст. 1 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу») її цілком можна вважати державного рівня. У цій частині дослідження ми зробимо акцент саме на організаційно-структурному аспекті цієї системи (функціональному ж аспекту увага буде приділена у наступних підрозділах: зокрема належить з'ясувати роль Міністерства юстиції України (далі – Мін'юст) як суб'єкта загальної компетенції у формуванні та реалізації політики у сфері БПД та центрів з надання БПД як суб'єктів спеціальної компетенції і одних з ключових елементів даної системи).

На останок, переходячи від теоретичних аспектів дослідження до прикладних проблем, волею звернути увагу на таке питання, яке, на наш погляд, йде у розріз з аргументованим визначенням державного статусу системи надання БПД в Україні та ролі Уряду і центральних органів виконавчої влади у формуванні цієї політики. Протягом 2021–2024 років в країні діяла Стратегія системи надання БПД, яка була підготовлена з метою визначення векторів і пріоритетних напрямів розвитку системи БПД на вказаний період з урахуванням актуальних правових проблем та потреб людей. Ця Стратегія

була затверджена директором Координаційного центру з надання правової допомоги [19]. Однак доцільно нагадати, що вирішення питань державного управління у сфері правової політики законодавець відносить до загальної компетенції Кабінету Міністрів України. Саме Уряд мусить створювати умови для вільного розвитку і функціонування системи юридичних послуг та правничої допомоги населенню (ч. 1 ст. 19, п. 3 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»). Своєю чергою здійснення загального управління у сфері надання обох видів БПД є безпосереднім завданням Мін'юсту (ст. 28 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», пп. 3 п. 3 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 р. № 228 (з подальшими змінами)). Питання викликає не існування такої стратегії, а рівень суб'єкта, який її затверджує, оскільки цей вид програмних документів публічної політики, згідно з ч. 2 ст. 23 Закону України «Про правотворчу діяльність», розробляється для прогнозування розвитку країни чи окремого виду суспільних відносин на довготривалий період та способів досягнення поставленої мети. Гадаємо, що навіть сформована державна система повинна мати перспективи подальшого розвитку та удосконалення, – і це завдання Уряду країни.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу комплексно осмислити позитивні зобов'язання держави у формуванні та розвитку системи БПД як одного з ключових інституційних механізмів забезпечення гарантованого державою конституційного права людини на правничу допомогу. У результаті застосування системного та адміністративно-правового підходів доведено, що система надання БПД в Україні має всі ознаки державної системи, незважаючи на відсутність її прямого нормативного визначення у законодавстві. Вона характеризується цілісністю, багаторівневою структурою, наявністю чітко визначених суб'єктів публічного адміністрування, гарантованим державним фінансуванням та спрямованістю на досягнення соціально значущої мети – забезпечення реального доступу осіб до правничої допомоги належної якості. Подальший розвиток даної системи має здійснюватися не фрагментарно, а в межах цілісної державної правової політики, орієнтованої на принципи верховенства права, гуманізму, доступності та якості правничих послуг. Це дозволить не лише посилити спроможність держави виконувати свої позитивні зобов'язання у сфері прав людини, а й забезпечити сталість, передбачуваність та ефективність функціонування системи БПД в умовах євроінтеграційного розвитку нашої держави.

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу): Рішення Конституційного суду України від 30.09.2009 № 23-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09/conv#Text> (дата звернення: 21.11.2025).
2. Христова Г. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини як новий напрям дослідження у вітчизняній теоретичній юриспруденції. *Вісник академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 30–41.
3. Akandji-Kombe J.-F. Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights. Council of Europe : Human rights handbooks, 2007. 68 p.
4. Бова Є. Ю. Організація безоплатної правової допомоги в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 20 с.
5. Вільчик Т. Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 40 с.
6. Галущенко Г. В. Міжнародні договори України про правову допомогу в цивільних справах і внутрішнє законодавство: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2001. 20 с.
7. Карий М. В. Адміністрування надання безоплатної правової допомоги в Україні: адміністративно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2023. 216 с.
8. Стаматіна М. В. Організація діяльності щодо реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 19 с.
9. Шовкун А. А. Організаційно-правові засади управління системою надання безоплатної правничої допомоги : дис. ... д-ра філософії в галузі знань 08 «Право» : спец.: 081 – Право. Харків, 2024. 210 с.
10. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. Дата оновлення: 04.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#n3> (дата звернення: 25.12.2025).
11. Корнієнко П. С. Кабінет Міністрів України і Міністерство юстиції України як суб'єкти конституційної правозахисної діяльності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка*. 2017. № 2. С. 192–201.
12. Матюхіна Н. П. Управління системою надання безоплатної правової допомоги: сучасний стан організації та правового забезпечення. *International scientific and practical conference* (m. Wloclawek, Republic of Poland, February 26–27, 2021). Wloclawek, 2021. С. 171–174. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-040-7-43>
13. Веселов М. Ю. Ювенальна юстиція у системі забезпечення прав дітей: адміністративно-правові засади : монографія. Житомир : Вид. О.О. Євенок, 2020. 444 с.
14. Веселов М. Ю. Основні напрями дослідження системи забезпечення прав дітей. *Правова позиція*. 2019. № 2 (23). С. 15–20. DOI: 10.32836/2521-6473-2019-2-15-20
15. Про Концепцію формування системи безоплатної правової допомоги в Україні: Указ Президента України від 09.06.2006 р. № 509/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509/2006/conv#Text> (дата звернення: 25.12.2025).
16. Mansoor Z., Williams, M. J. Systems approaches to public service delivery: Methods and frameworks. *Journal of Public Policy*>. 2024. No. 44(2). P. 258–283. <https://doi.org/10.1017/S0143814X23000405>
17. Stewart J., Ayres R. Systems theory and policy practice: An exploration. *Policy Sciences* / 2001. No. 34(1). P. 79–94. <https://doi.org/10.1023/A:1010334804878>
18. Колпаков В., Мацелик Т. Предмет адміністративного права: оновлення парадигми. *Право України*. 2010. № 8. С. 110–115.

19. Стратегія системи надання безоплатної правової допомоги на 2021–2024 роки. Київ : Координаційний центр з надання правової допомоги, 2021. 40 с. Файл PDF. *Безоплатна правнича допомога*. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/zatverdzheno-strategiyu-systemy-bpd-na-2021-2024-roky/> (дата звернення: 25.12.2025).

References

1. Konstytutsiyni Sud Ukrainy. (2009). Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam hromadianyna Holovania Ihoria Volodymyrovycha shchodo ofitsiinoho tлумachennia polozhen statti 59 Konstytutsii Ukrainy (sprava pro pravo na pravovu dopomohu): Rishennia vid 30.09.2009 № 23-rp/2009 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional petition of citizen Holovan Ihor Volodymyrovych regarding the official interpretation of the provisions of Article 59 of the Constitution of Ukraine (legal aid case): Decision dated September 30, 2009, No. 23-rp/2009]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09/conv#Text> [in Ukrainian].
2. Khrystova, H. (2012).pozytyvni zoboviazannia derzhavy u sferi prav liudyny yak novyi napriam doslidzhennia u vitchyzniani teoretychnii yurysprudentsii [Positive obligations of the state in the sphere of human rights as a new direction of research in national theoretical jurisprudence]. *Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy*, (2), 30–41 [in Ukrainian].
3. Akandji-Kombe, J.-F. (2007). Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights. Council of Europe: Human rights handbooks [in Ukrainian].
4. Bova, Ye. Yu. (2009). Orhanizatsiia bezoplatnoi pravovoi dopomohy v Ukraini [Organization of free legal aid in Ukraine] (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
5. Vilchuk, T. B. (2016). Advokatura yak instytut realizatsii prava na pravovu dopomohu: porivnialno-pravovyi analiz zakonodavstva krain Yevropeiskoho Soiuzu ta Ukrainy [Advocacy as an institution for the realization of the right to legal aid: Comparative legal analysis of the legislation of the European Union countries and Ukraine] (Extended abstract of Doctoral thesis). Kharkiv [in Ukrainian].
6. Halushchenko, H. V. (2001). Mizhnarodni dohovory Ukrainy pro pravovu dopomohu v tsyvilnykh spravakh i vnutrishnie zakonodavstvo [International treaties of Ukraine on legal assistance in civil cases and domestic legislation] (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
7. Kariy, M. V. (2023). Administruvannia nadання bezoplatnoi pravovoi dopomohy v Ukraini: administratyvno-pravovyi aspekt [Administration of free legal aid provision in Ukraine: Administrative and legal aspect] (Candidate's thesis). Lviv [in Ukrainian].
8. Stamatina, M. V. (2012). Orhanizatsiia diialnosti shchodo realizatsii prava hromadian na bezoplatnu pravovu dopomohu [Organization of activities for the realization of the citizens' right to free legal aid] (Extended abstract of Candidate's thesis). Kharkiv [in Ukrainian].
9. Shovkun, A. A. (2024). Orhanizatsiino-pravovi zasady upravlinnia systemoi nadання bezoplatnoi pravnychoi dopomohy [Organizational and legal principles of managing the system of free legal aid provision] (PhD thesis). Kharkiv [in Ukrainian].
10. Verkhovna Rada of Ukraine. (2011). Pro bezoplatnu pravnychu dopomohu: Zakon Ukrainy vid 02.06.2011 № 3460-VI [On free legal aid: Law of Ukraine dated June 2, 2011, No. 3460-VI]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#n3> [in Ukrainian].
11. Korniienko, P. S. (2017). Kabinet Ministriv Ukraini i Ministerstvo yustyttsii Ukrainy yak subiekty konstytutsiinoi pravozakhysnoi diialnosti [Cabinet of Ministers of Ukraine and Ministry of Justice of Ukraine as subjects of constitutional human rights activities]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*, (2), 192–201 [in Ukrainian].
12. Matiukhina, N. P. (2021). Upravlinnia systemoi nadання bezoplatnoi pravovoi dopomohy: suchasnyi stan orhanizatsii ta pravovoho zabezpechennia [Management of the free legal aid system: Current state of organization and legal support]. International scientific and practical conference (pp. 171–174). Wloclawek. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-040-7-43> [in Ukrainian].
13. Veselov, M. Yu. (2020). Yuvenalna yustyttsiia u systemi zabezpechennia prav ditei: administratyvno-pravovi zasady [Juvenile justice in the system of ensuring children's rights: Administrative and legal principles]. *Vydavets O. O. Yevenok* [in Ukrainian].
14. Veselov, M. Yu. (2019). Osnovni napriamy doslidzhennia systemy zabezpechennia prav ditei [Main directions of research on the system of ensuring children's rights]. *Pravova pozytsiia*, (2), 15–20. <https://doi.org/10.32836/2521-6473-2019-2-15-20> [in Ukrainian].
15. President of Ukraine. (2006). Pro Kontseptsiuu formuvannia systemy bezoplatnoi pravovoi dopomohy v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 09.06.2006 № 509/2006 [On the Concept of formation of the free legal aid system in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated June 9, 2006, No. 509/2006]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509/2006/conv#Text> [in Ukrainian].
16. Mansoor, Z., & Williams, M. J. (2024). Systems approaches to public service delivery: Methods and frameworks. *Journal of Public Policy*, 44(2), 258–283. <https://doi.org/10.1017/S0143814X23000405>
17. Stewart, J., & Ayres, R. (2001). Systems theory and policy practice: An exploration. *Policy Sciences*, 34(1), 79–94. <https://doi.org/10.1023/A:1010334804878>
18. Kolpakov, V., & Matselyk, T. (2010). Predmet administratyvnoho prava: onovlennia paradyhmy [Subject of administrative law: Paradigm update]. *Pravo Ukrainy*, (8), 110–115 [in Ukrainian].
19. System of Free Legal Aid. (2021). Stratehiia systemy nadання bezoplatnoi pravovoi dopomohy na 2021–2024 roky [Strategy of the free legal aid system for 2021–2024]. Coordination Center for Legal Aid Provision. <https://legalaid.gov.ua/novyny/zatverdzheno-strategiyu-systemy-bpd-na-2021-2024-roky/> [in Ukrainian].

Veselov Mykola,

Doctor of Science (Law), Professor, Professor of the Department of Law,
Educational and Scientific Institute of Law
(State University of Economics and Technology, Kryvyi Rih)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3963-2764>

Tyshlek Mykola,

PhD (Law), Director of the E. O. Didorenko Educational and Scientific
Institute for Training Specialists for Criminal Police Units
Donetsk State University of Internal Affairs
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7221-6519>

Pylypiv Ruslan,

PhD, Associate Professor, Professor of the Department of Law
and Humanitarian Disciplines
(Ivano-Frankivsk branch of the University "Ukraine", Ivano-Frankivsk)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0351-5988>

**POSITIVE OBLIGATIONS OF THE STATE IN THE FORMATION AND DEVELOPMENT
OF THE SYSTEM OF FREE LEGAL AID**

The article carries out a comprehensive administrative and legal study of the positive obligations of the state in the formation and development of the system of free legal aid in Ukraine as one of the key institutional mechanisms for ensuring the constitutional right of a person to legal aid. The starting methodological position is the understanding of the right to legal aid as a positive right, the implementation of which requires not only the state to refrain from interference, but primarily the active, organizationally and financially secured activities of public authorities. It is emphasized that such obligations of the state have a constitutional and international legal basis and arise from both the provisions of the Constitution of Ukraine, and the practice of the Constitutional Court of Ukraine and international standards in the field of human rights. The study substantiates the feasibility of applying a systemic approach to the analysis of free legal aid, which allows considering it not as a set of disparate legal norms or institutions, but as a holistic state system with its own purpose, structure, functions and mechanisms of public administration. It is proven that despite the absence of a normative definition of the concept of «state system of free legal aid» in the current legislation, it actually has all the features of a state-level system and is aimed at meeting socially significant needs. It is argued that the dualistic nature of the system (state and state-municipal levels) does not deny its state nature, but reflects the peculiarities of the delegation of public powers and the use of various organizational models of legal services. The article also focuses on the problems of strategic planning for the development of the free legal aid system and the correlation of powers of public authorities in this area.

Key words: free legal aid, positive obligations of the state, right to legal aid, public administration, state system, administrative and legal support, state legal policy, legal guarantees, systemic approach.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026